

ΒΑΣΙΛΙΚΗ-ΓΚΛΟΡΙΑ ΠΑΠΑ

ΥΠ. ΔΙΔ. Ε.Κ.Π.Α

ΟΨΕΙΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ ΣΤΑ ΑΝΕΜΟΔΑΡΜΕΝΑ ΎΨΗ ΤΗΣ Ε.ΒRONTĚ

Περίληψη

Λαμβάνοντας αφορμή από το έργο της Ε. Brontë *Ανεμοδαρμένα ύψη*, ένα μυθιστόρημα με μοναδική θέση στην ιστορία της διεθνούς λογοτεχνίας, επιλέχθηκαν συγκεκριμένα αποσπάσματα που αναφέρονται στην παιδική ηλικία του κεντρικού ήρωα. Σχολιάζεται ο τρόπος με τον οποίο το περιβάλλον του νεαρού Χήθκλιφ διαμορφώνει μια δυσλειτουργική προσωπικότητα, σε άμεση αναφορά με την αναπαράσταση της κοινωνίας της Αγγλίας του 19^{ου} αιώνα, όπως παρουσιάζεται από την συγγραφέα του έργου.

Λέξεις Κλειδιά

Λογοτεχνία, Κοινωνιολογία, Παιδική ηλικία, Αγωγή, Αδελφές Brontë, Βικτωριανή Εποχή.

Η παιδική ηλικία κατά τον Δ. Δασκαλάκη (2009:351), συνιστά ουσιώδη μεταβλητή της κοινωνικής ανάλυσης, καθώς το παιδί και η παιδική ηλικία νοηματοδοτούνται διαφορετικά στον κοινωνικό χώρο και χρόνο, με την παιδική ηλικία να καταλαμβάνει διαφορετική θέση και διαφορετικούς ρόλους αναφορικά με την εποχή, την κοινωνία, την κοινωνική τάξη, το φύλο, τη φυλή, την εθνότητα και την θρησκευτική ομάδα στην οποία ανήκει το ερευνώμενο υποκείμενο. Όπως τονίζεται, η παιδική ηλικία δεν αναφέρεται σε ένα συγκεκριμένο άτομο, ή σε ένα παιδί, αλλά στην "κατάσταση του να είσαι παιδί" (ό.π.:353). Την δεκαετία του 1980, με βάση το έργο του P.Aries, δημιουργήθηκε μια νέα τάση σχετικά με την μελέτη της παιδικής ηλικίας, στην οποία το παιδί αντιμετωπίζεται ως ένας εν δυνάμει και υπό διαμόρφωση ενήλικας, ως ένα δρών κοινωνικό υποκείμενο, και όχι ως ένα παθητικό υποκείμενο κοινωνικοποίησης, ένα πρόβλημα για την κοινωνική ευταξία, ένα θύμα σεξουαλικής κακοποίησης κ.ο.κ (Δασκαλάκης, 2009:370-1). Η "ιδέα της κατασκευής της παιδικής ηλικίας" η οποία χρησιμοποιήθηκε από τους κοινωνιολόγους της παιδικής ηλικίας, αναφέρεται σε εικόνες και ιδέες που μεταφέρουν μια συγκεκριμένη άποψη για τον κόσμο και στη συγκεκριμένη περίπτωση, τα παιδιά και την παιδική ηλικία (ό.π.).

Μετά τη Βιομηχανική Επανάσταση, το αίτημα για αναγνώριση των δικαιωμάτων του παιδιού και η θεσμοθέτηση της εκπαίδευσής του, γίνεται πιο επίκαιρο από ποτέ καθώς το Σχολείο Εργασίας, η Αντιαυταρχική Αγωγή, η Χειραφετική Παιδαγωγική αλλά και τα πορίσματα της Παιδαγωγικής Ψυχολογίας και της Πειραματικής Παιδαγωγικής, παρέχουν το επιστημονικό και θεωρητικό υπόβαθρο προκειμένου το παιδί να έρθει στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος, με σκοπό τη βελτίωση της πνευματικής, συναισθηματικής, νοητικής, γνωστικής, ψυχοκινητικής και φυσικής ανάπτυξής του παράλληλα με τη διαφύλαξη των δικαιωμάτων του (Δασκαλάκης, 2009:370-1).

Πολύ πριν τις εξελίξεις αυτές στις κοινωνικές επιστήμες και τις επιστήμες της αγωγής η Ε. Brontë, καταφέρνει να ευαισθητοποιήσει το αναγνωστικό της κοινό σχετικά με τα προβλήματα της κοινωνίας στην οποία έζησε, εστιάζοντας ήδη από την αρχή ένα μέρος του έργου της στην παιδική παραμέληση, τα προβλήματα στην αγωγή αλλά και την παιδική κακοποίηση. Τα *Ανεμοδραμμένα Ύψη* δημοσιεύτηκαν δέκα χρόνια αφού η βασίλισσα Βικτώρια ανέλαβε τη βασιλεία της χώρας, το έτος 1847. Παρόλα αυτά τα θέματα τα οποία πραγματεύεται η συγγραφέας καθρεπτίζουν την κοινωνία της

Βικτωριανής εποχής¹, με κυριότερα την κοινωνική αδικία, τον κοινωνικό αποκλεισμό και την μη αρμονική συνύπαρξη μεταξύ διαφορετικών τάξεων.

Σε όλο το έργο, δια του στόματος των ηρώων, αλλά και σύμφωνα με τις πρώτες κριτικές που δέχτηκε όταν κυκλοφόρησε, όπως του G. H. Lewes 1817-78, ο κεντρικός ήρωας Χήθκλιφ παρουσιάζεται ως εκ φυσικού² του "διαβολικός", "τέρας", "μνησίκακος", "αχάριστο κτήνος" κ.ο.κ. *Μάλλον σκληρός άνθρωπος, κυρία Ντην...Σκληρός σαν την πέτρα και άσπλαχνος. Όσο λιγότερα έχεις μαζί του τόσο το καλύτερο...Θα πρέπει να πέρασε πολλά στη ζωή του...* (Brontë, 1847:95). Εάν λάβουμε υπόψιν τα σύγχρονα της εποχής του παρόντος μυθιστορήματα, και την υποδοχή που είχαν από το αναγνωστικό κοινό, θα διαπιστώσουμε πως στο είδος *Bildungsroman*³, ένας ήρωας παρότι έρχεται αντιμέτωπος με πλείστα εμπόδια και δυσκολίες, στο τέλος μέσα από τις δοκιμασίες του, αποδεικνύει σε όλους όσους τον αδίκησαν το λάθος τους και ο ίδιος διαμορφώνεται σε ένα ηθικά και ψυχικά ακέραιο άτομο (Wood, 2018:9). Η νεωτερική E. Brontë, ωστόσο, "απογοητεύει" το κοινό και τους κριτικούς του έργου της, με λιγότερο αισιόδοξη εξέλιξη, καθώς ο αναγνώστης παρακολουθεί σταδιακά το θύμα να εξελίσσεται σε "θύτη".

Στην προσπάθειά μας να αναδειξουμε τα σημεία που οδήγησαν στην διαμόρφωση της δυσλειτουργικής προσωπικότητας του νεαρού Χήθκλιφ, θα ανατρέξουμε σε σχετικά σημεία του κειμένου. Ο Χήθκλιφ υιοθετείται σε πολύ μικρή ηλικία από τον πατέρα της οικογένειας Ερνσώ, τον οποίο βρήκε στον δρόμο, σε ένα ταξίδι του στο Λίβερπουλ και έφερε πίσω μαζί του. Το παιδί περιγράφεται: *βρόμικο, κουρελιάρικο, μαυρομάλλικο...κοίταζε μόνο σαν χαμένο...* η αφηγήτρια του έργου θα αναφέρει: *Εγώ τρόμαξα και η κ. Ερνσώ ήταν έτοιμη να το πετάξει έξω από την πόρτα...τι ιδέα ήταν αυτή να φέρει τούτο το γυφτόπουλο στο σπίτι...* (Brontë, 1847:97). Ένα παιδί κακοντυμένο και βρόμικο, με εγγενή χαρακτηριστικά όπως τα μαύρα μαλλιά του και το σκούρο δέρμα του (τα οποία εκφράζονται μέσα από το υποτιμητικό επίθετο *γυφτόπουλο*) φαίνονται να αναδεικνύουν την επικρατούσα άποψη της εποχής, αλλά και τη μικρή ανοχή που υπήρχε ως προς την ετερότητα την περίοδο αυτή.

¹ Κατά την περίοδο αυτή οι τέχνες και η λογοτεχνία σημείωσαν άνθιση Πέρα από την πρόοδο της επιστήμης την περίοδο αυτή, αξιοσημείωτη άνθιση σημείωσαν οι τέχνες και η λογοτεχνία. Συγγραφείς όπως ο Charles Dickens, ο Charles Darwin και οι αδερφές Brontë (Altick, 1973).

² Σύμφωνα με την H. Arendt (1976), κάποιες ρομαντικές σχολές υποστηρίζουν την τυχαιότητα καθώς και το ότι οι προσωπικές επιλογές στηρίζονται σε εγγενή χαρακτηριστικά του ψυχισμού μας.

³ *Bildungsroman*: μυθιστόρημα διάπλασης που έχει ως θέμα: "τη διαμόρφωση του πνεύματος και του χαρακτήρα του πρωταγωνιστή, καθώς μέσα από διάφορες εμπειρίες —και συχνά μέσα από μια πνευματική κρίση— περνά από την παιδική ηλικία στην ωριμότητα" (Abrams, 2005:291).

Ο μεγαλύτερος γιος της οικογένειας Χίντλνυ θα χαρακτηρίσει τον νεαρό Χήθκλιφ: *γύφτο, ζητιάνο, σφετεριστή, διαολόσπορο* (Brontë, 1847:100) ενώ μετά τον θάνατο του πατέρα της οικογένειας, όπως περιγράφεται η συμπεριφορά του προς τον Χήθκλιφ έγινε αμείλικτη:.. *έγινε τυραννικός....τον έδωξε από τη συντροφιά τους και τον έστειλε με τους υπηρέτες. Του έκοψε τα μαθήματα με τον εφημέριο, του τόνισε πως η θέση του είναι έξω, στις δουλειές, και τον ανάγκασε να δουλεύει το ίδιο σκληρά όσο και τα άλλα παιδιά στη φάρμα* (ό.π.:108). Στον αντίποδα αυτών, παρουσιάζεται η περίπτωση του πατέρα Ερνσώ, ο οποίος συμμετέχει ενεργά στην διαπαιδαγώγηση του Χήθκλιφ όσο ζεί και τον προστατεύει από τις κακοποιητικές συμπεριφορές των υπόλοιπων μελών της οικογένειας. Φροντίζει επίσης για την παιδεία και την εκπαίδευσή του καλώντας τον εφημέριο στο σπίτι για να του παραδώσει μαθήματα. Όπως περιγράφεται, ο Χήθκλιφ: *δεν ήταν θρασύς στον ευεργέτη του, ήταν απλά αδιάφορος, μολονότι ήξερε πολύ καλά την αδυναμία που του είχε ο γέρος και πως έφτανε μόνο να ανοίξει το στόμα του κι όλο το σπίτι θα υποχρεωνόταν να κάνει το δικό του* (Brontë, 1847:100). Η εύνοια του πατέρα της οικογένειας προς τον ήρωα παρόλα αυτά προκαλεί την αποδοκιμασία και το φθόνο άλλων μελών της οικογένειας.

Πολύ διαφορετική φαίνεται να είναι η σχέση του ήρωα με την κόρη της οικογένειας, η οποία στην αρχή τον υποδέχεται με καχυποψία, στη συνέχεια όμως αναπτύσσουν έναν δεσμό που χαρακτηρίζεται μάλλον από την εναλλαγή μεταξύ αποδοχής και απόρριψης. Το μοτίβο αυτό χαρακτηρίζει τη σχέση των δύο ηρώων τόσο στα παιδικά τους χρόνια, όσο και στα ενήλικα. Η Κάθριν συχνά προσβάλλει, εσκεμμένα ή μη, και κατηγορεί τον Χήθκλιφ παράλληλα όμως τον υποστηρίζει, τον υπερασπίζεται και εκφράζει την αγάπη της προς αυτόν. Ο ίδιος ο Χήθκλιφ, εάν εξετάσουμε την αλληλεπίδρασή του με τα όλα πρόσωπα της ιστορίας, με μια ψευδή όπως διαπιστώνεται ύστερα στωικότητα, δεν αντιδρά ούτε όσους τον κακομεταχειρίζονται, αλλά ούτε όσους προσπαθούν να τον ευνοήσουν, παρόλα αυτά είναι σαφές πως η Κάθριν αποτελεί τη μοναδική εξαίρεση. Παρακάτω βλέπουμε ένα χαρακτηριστικό χωρίο από τη σχέση μεταξύ των δύο παιδιών:..*τα φτωχά παρηγορούσαν το ένα το άλλο με λόγια που εγώ ποτέ δεν θα μπορούσα να βρω*⁴...Ο Χήθκλιφ στην αρχή πήρε ελαφριά τον υποβιβασμό του, γιατί τον μάθαινε ότι η ίδια διδασκόταν, και δούλευε ή έπαιζε μαζί του στα χωράφια (Brontë, 1847:106-8).

Η ίδια η Κάθριν στη συνέχεια γελά με τον Χήθκλιφ και τον χλευάζει για την ατημέλητη εμφάνισή του: *...πω πω γιατί είσαι έτσι μαύρος και κατσούφης; πω πω στριμμένος-καλέ τι αστείος είσαι!* (ό.π.:118). Ο

⁴ Λίγο μετά τον θάνατο του πατέρα Ερνσώ.

Χήθκλιφ θα αντιδράσει σε αυτή την αδικία λέγοντας: *δε θα κάτσω να γελάτε μαζί μου, δεν το ανέχομαι!...δεν ήταν ανάγκη να με αγγίζεις! Θα μαι όσο βρόμικος θέλω και μ'αρέσει να είμαι βρόμικος και θα μαι πάντα βρόμικος.* (Brontë, 1847:118).

Όπως έχει καταγραφεί, η συγγραφέας πλάθει τον πρωταγωνιστή της ορφανό, με την παιδική του ηλικία γεμάτη από πόνο, ρατσισμό και μοναξιά (Wood, 2018:9). Πρόκειται για ένα παιδί το οποίο περνά την ημέρα του δουλεύοντας σκληρά, ενώ κανένας ενήλικας δεν φροντίζει για την υγιεινή του, ούτε του παρέχει κάποια καλοπροαίρετη συμβουλή. Ο Χήθκλιφ θα θελήσει παρόλα αυτά να συμμορφωθεί με τα κοινωνικά πρότυπα και ζητά από την καμαριέρα να τον βοηθήσει να καθαριστεί: *να γίνει καθωσπρέπει και καλός*, ενώ την ίδια ώρα εκφράζει το παράπονό του, συγκρίνοντας τον εαυτό του με τον ευκατάστατο συνομήλικό γείτονά του, τον νεαρό Λίντον. Από τα λόγια του φαίνεται να κατανοεί πως η εξωτερική εμφάνιση και μια καλή οικονομική κατάσταση φέρουν την ανάλογη αποδοχή και την κοινωνική αναγνώριση: *...Θα θελα να χω ξανθά μαλλιά και λευκό δέρμα να ντύνομαι καλά και να ξέρω πως να φερθώ, και να χω και την τύχη να γίνω μια μέρα πλούσιος όπως αυτός...* (Brontë, 1847:121). Η προσπάθεια του Χήθκλιφ ωστόσο να ενταχθεί πιο ομαλά στο περιβάλλον του, είναι καταδικασμένη καθώς ο νέος κηδεμόνας του τον προσβάλλει: *...Φύγε από δω αλήτη! Μας κάνεις και το μορφονιό! Να σου πιάσω τις ωραίες σου τις μπούκλες να στις μακρύνω!...* (Λίντον) *Είναι ήδη αρκετά μακριές...απορώ πως δεν του φέρνουν πονοκέφαλο...* (ό.π.:123) και στη συνέχεια τον ξυλοκοπεί.

Παρατηρούμε επίσης επικρίσεις προς τον Χήθκλιφ και εκτός του στενού κλοιού της οικογένειας στην οποία μεγαλώνει. Ο υπηρέτης γειτονικού σπιτιού αναφέρεται στην Κάθριν και τον Χήθκλιφ με τα εξής λόγια: *...(υπηρέτης) Ο Σκάλκερ τσάκωσε ένα κοριτσάκι κύριε...κι είναι και ένα αγόρι που φαίνεται μασκαράς πρώτης...κράτα τη βρωμόγλωσσά σου αλήτη! Θα πας στην κρεμάλα γι αυτό...(πατέρας Λίντον) κοίτα πως φαίνεται κιόλας ο κακούργος. Πες μου, δεν θα προσφέραμε υπηρεσία στην πατρίδα αν τον κρεμάγαμε επιτόπου, προτού προλάβει να δείξει τη φύση του...* (Ισαβέλλα Λίντον) *Θιχαμένο! Μπαμπά, βάλτον στο υπόγειο. Είναι σαν το παιδί εκείνης της χαρτορίχτρας που μου κλεψε το φασιανό μου...* (Κυρία Λίντον) *...το αγόρι αυτό είναι κακός δαίμονας...δεν έχει θέση σ' ένα καθωσπρέπει σπίτι.* (Brontë, 1847:112-3).

Μολονότι ο ήρωας του μυθιστορήματος δεν προέβη ποτέ σε εγκληματικές ενέργειες, παρά μάλλον σε εκδικητικές και χειριστικές συμπεριφορές, ο Ε. Η. Sutherland (1949) διατύπωσε μια θεωρία σχετικά με την διδασκόμενη παρέκκλιση και τη διαφορική συναναστροφή. Ο γράφων υποστηρίζει πως οι εγκληματικές δραστηριότητες "μαθαίνονται" και πως τα άτομα που παρεκκλίνουν, ενεργούν κατά τέτοιο τρόπο καθώς συναναστρέφονται με άτομα που είναι φορείς ανάλογων συμπεριφορών. Εάν

ISSN 1792-7587

κάνουμε την αναγωγή στην περίπτωση του νεαρού Χήθκλιφ, μεγαλώνοντας σε ένα περιβάλλον εχθρικό, κακοποιητικό και με τα ανάλογα ερεθίσματα που δέχτηκε, η εξέλιξη της προσωπικότητάς του σταματάει να φαίνεται τόσο απροσδόκητη. Στη συνέχεια γίνεται ο ενήλικας που η Κάθριν ομολογεί πως δεν θα μπορούσε να παντρευτεί λόγω της έλλειψης παιδείας του και της κοινωνικής του θέσης. Ο ίδιος ο Χήθκλιφ καταφέρνει να επιστρέψει μετά από κάποια χρόνια απουσίας στο πατρικό του με μεγάλη περιουσία παρόλα αυτά είναι ήδη αργά. Εντούτοις, ήδη πριν από το τέλος της ιστορίας, ο Χήθκλιφ παραιτείται από την εκδίκησή του. Η Charlotte Brontë, αδελφή της συγγραφέως, συλλογιζόμενη τον χαρακτήρα του Χήθκλιφ και το ατυχές ξεκίνημα της ζωής του σχολιάζει το πως αυτά αποτελούν παράδειγμα της επίδρασης που μπορεί να έχει η συνεχής αδικία, η τυραννία, η αδιαφορία και η αμείλικτη μεταχείριση. Υποθέτει πως αν ο "μαύρος τσιγγάνος" είχε εκπαιδευτεί προσεκτικά και του είχαν φερθεί με καλοσύνη θα μπορούσε να έχει εξελιχθεί σε έναν λειτουργικό άνθρωπο (Goodridge, 1968:70). Παρά το ότι ο χαρακτήρας του Χήθκλιφ, αντιμετωπίστηκε αρχικά από τους κριτικούς και κοινό με δυσарέσκεια, είναι αδύνατον τελικά να μη κερδίσει τη συμπάθειά του, καθώς συγκεντρώνει όλα τα χαρακτηριστικά ενός ήρωα, που ενώ υποφέρει παραμένει πιστός στην αιώνια αγάπη και οδηγείται τελικά στην αυτοκαταστροφή του.

Έχοντας ως τομή την συγγραφή (1845-6) και δημοσίευση (1847) του έργου *Ανεμοδαρμένα Ύψη*, γίνεται μια σύντομη αναδρομή στις συνθήκες που επικρατούσαν την περίοδο αυτήν, λαμβάνοντας υπόψιν πως οι καλλιτέχνες και οι λογοτέχνες αναδεικνύουν πολύ συχνά τα προβλήματα της εκάστοτε εποχής. Το έργο που μελετάμε, παρουσιάζει τις δομές της κοινωνίας του 19^{ου} αιώνα στην επαρχία της Αγγλίας, ένα τυπικό παράδειγμα μιας κοινωνίας δύο ταχυτήτων, ιδιαίτερα συντηρητικής με σχετικούς τυπικούς και άτυπους κανόνες. Όπως σχολιάζει ο A. Kettle (1967), στην μαχητική κοινωνιολογική ανάγνωση του για το έργο, η ιστορία που διαβάζουμε στα *Ανεμοδαρμένα Ύψη* εκτυλίσσεται στην Αγγλία του 1847 και πριν. Οι άνθρωποι που τα κατοικούν στο σπίτι αυτό δεν ζουν σε μια φανταστική χώρα αλλά στο Γιόρκσαιρ, ενώ ο ίδιος ο Χήθκλιφ δεν γεννήθηκε στο μυαλό του Βύρωνα αλλά πιθανότατα σε μια φτωχή γειτονιά του Λίβερπουλ.

Η ταξική δομή και η κοινωνική ιεραρχία της Βικτωριανής κοινωνίας χαρακτηριζόταν από αυστηρά όρια, καθοριστικά για την καθημερινότητα και τις ευκαιρίες ανέλιξης των μελών της, με την εργατική τάξη να απασχολείται σε δύσκολες συνθήκες σε εργοστάσια και ορυχεία, είτε ως υπηρέτες σε ευκατάστατα σπίτια (Engels, 1845). Αντίθετα, η ανώτερη κοινωνική τάξη, συμπεριλαμβανομένης της

αριστοκρατίας, διατηρούσε εδαφικές εκτάσεις και απολάμβανε τον αντίστοιχο πλούτο, ενώ παράλληλα είχε σημαντική επιρροή και στην πολιτική εξουσία (Thompson, 1990).

Εξίσου αυστηροί ήταν οι ρόλοι των φύλων και οι οικογενειακές αξίες. Η ιδανική γυναίκα της εποχής περιγράφονταν ως ένα *θείο πλάσμα*, αφοσιωμένη στην οικογένεια, το νοικοκυριό και ιδίως την ανατροφή των παιδιών (Nead, 1988). Εξαίρεση από τον κανόνα αυτό αποτελούσαν βέβαια οι γυναίκες της εργατικής τάξης, οι οποίες εργάζονταν εκτός της αυστηρής οικιακής σφαίρας, με σκοπό να υποστηρίξουν οικονομικά τις οικογένειές τους (Gordon, 1991).

Ο σεβασμός προς τις ηθικές αξίες ήταν εξίσου σημαντικός στην κοινωνία της Βικτωριανής εποχής κάτι που συχνά εκφραζόταν μέσω της φιλανθρωπίας (Prochaska, 1980), παρόλα αυτά η εθνική υπερηφάνεια και η αίσθηση της βρετανικής ανωτερότητας επηρέαζαν και ενίσχυαν αμφιλεγόμενες συμπεριφορές και τρόπους σκέψης σχετικά με την έννοια της φυλής και του "εκπολιτισμού" ατόμων και χωρών (Porter, 2004). Παράλληλα με την επέκταση του Βρετανικού Βασιλείου και του πλούτου που αποκτήθηκε, σημειώθηκε η εκμετάλλευση των αποικούμενων και ποικίλες συγκρούσεις (Cain & Hopkins, 1993).

Η ταξική διάσταση είναι αντίστοιχα εμφανής στο έργο της E. Brontë και τα επιμέρους στοιχεία που παρατηρούνται σχετικά με τα παιδιά και τις γυναίκες, καθώς επικρατούσε μεν η χρήση σωματικών ποινών στο σχολείο και την οικογένεια, και η παιδική εργασία παιδιών πέντε και επτά χρονών σε αντίξοες συνθήκες, τα παιδιά δε ίδιας ηλικίας των ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων (Ισαβέλλα, νεαρός Λίντον) παρουσιάζονταν να απολαμβάνουν μια ανέμελη καθημερινότητα. Αντιστοιχία παρουσιάζει η θέση των γυναικών με τις καμαριέρες της κατώτερης τάξης να εργάζονται σκληρά, ούσες σχεδόν στην ίδια ηλικία με την μεσοαστή δεσποινίδα της οικογένειας Κάθριν, ενώ η τελευταία παρουσιάζεται πάντα ως εξαιρετικά αδύναμη, ευαίσθητη, εύθραυστη και ασθενική. Η αναγκαιότητα των αξιών που προαναφέρθηκαν οι οποίες συνοψίζονται στην αίσθηση του ηθικού χρέους, την επιμέλεια, την ευσέβεια, τους καλούς τρόπους και των τακτικών επισκέψεων στην εκκλησία εκφράζονται επίσης στο έργο, τόσο μέσω της καμαριέρας κυρίας Ντήν, όσο και του αυστηρού ηλικιωμένου υπηρέτη Ιωσήφ.

Ολοκληρώνοντας την ερευνητική αυτή διαδρομή, από την σκοπιά των κοινωνικών προβληματισμών που εγείρει το έργο της E. Brontë, παραθέτουμε ένα τελευταίο χωρίο από τα *Ανεμοδαρμένα Ύψη: Η Ισαβέλλα...ήταν χάμω στην άλλη άκρη της κάμαρας και έσκουζε σαν να την τρυπούσαν οι μάγισσες με πυρακτωμένες βελόνες. Ο Έντγκαρ στεκόταν και μυζόκλαιγε στο παραγόνι, και στη μέση του τραπεζιού καθόταν ένα μικρό σκυλάκι...παραλίγο να κόψουν το σκυλί στη μέση*
 ISSN 1792-7587

τραβώντας ο ένας από δω και ο άλλος από κει. Άκου διασκέδαση οι ηλίθιοι! Πρώτα μαλώνουν...κι έπειτα αρχίζουν τα κλάματα γιατί κανείς τους δε το θέλει...τι γέλιο κάναμε...δεν λέγεται (Brontë, 1847:111).

Ο D. Traversi (1949:245) θα σχολιάσει: "...η περιφρόνηση που είναι εμφανής στα λόγια του Χήθκλιφ είναι προφανές ότι αντανακλά τη γνώμη της Emily. Είναι η περιφρόνηση που αισθάνεται μια απλοϊκή ψυχή (της οποίας τα πάθη είναι ακόμα ζωντανά και συνάπτονται με μια εξίσου γνήσια και πρωτόγονη ηθική αυστηρότητα) για έναν κόσμο που διεκδικεί ανωτερότητα, αλλά στην πραγματικότητα είναι επιπόλαιος, εγωιστικός, άδειος⁵" ... η συγγραφέας... "ανάγει την πνευματική αντίθεση που είναι το κύριο θέμα του βιβλίου της σε κοινωνική διαμάχη."

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΕΣ ΚΑΙ ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΕΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Abrams, M.,H., (2005). *Λεξικό λογοτεχνικών όρων*, μτφ. Γ. Δεληβοριά – Σ. Χατζιωαννίδου, Αθήνα: Πατάκη.

Altick, Richard D. (1973). *Victorian People and Ideas: A Companion for the modern reader of Victorian Literature*. New York; London: W.W. Norton & Company.

Brontë , E., (1847). *Ανεμοδαρμένα Ύψη*, μτφ., Εισαγωγή: Α. Μπερλής, Αθήνα: Άγρα.

Lawson, P. (1994). British Imperialism: Innovation and Expansion, 1688–1914: Cain, P. J. and A. G. Hopkins: White Plains, NY: Longman, 504 pp., Publication Date: 1993. *History: Reviews of New Books*, 22(4), 162–163. <https://doi.org/10.1080/03612759.1994.9949072>.

Δασκαλάκης Δ.,(2009). *Εισαγωγή στη σύγχρονη Κοινωνιολογία*. Αθήνα: Παπαζήσης.

Engels, F. (1845). *The Condition of the Working Class in England*. New York; London: Panther.

Goodridge, F., (1968). *The Circumambient Universe. Twentieth Century Interpretations of Wuthering Heights: A Collection of Critical Essays*, edited by Thomas Vogler, Prentice-Hall, Englewood Cliffs, N.J, 1968, pp. 69-77.

Gordon, E. (1991). *Women and the Labour Movement in Scotland, 1850-1914*. Oxford: Clarendon Press.

Kettle, A., (1967). *An introduction to the English Novel*. Hutchinson University Library.

Nead, L. (1988). *Myths of Sexuality: Representations of Women in Victorian Britain*. Oxford: Basil Blackwell.

Porter, B. (2004). *The Absent-Minded Imperialists: Empire, Society, and Culture in Britain*. Oxford University Press.

Prochaska, F. K. (1980). *Women and Philanthropy in Nineteenth-Century England*. Oxford: Clarendon Press.

Sutherland, Edwin, H. (1949). *Principles of Criminology*. Chigago: Lippincott.

Thompson, F. M. L. (1990). *The Rise of Respectable Society: A Social History of Victorian Britain, 1830-1900*. Harvard University Press; Reprint edition.

Traversi, D., (1949). *Wuthering Heights after a Hundred Years*. *Dublin Review*, Volume 222.

Wood, K., B., (2018). "Prince in Disguise" or "Imp of Satan"? (Mis)Reading Heathcliff in *Wuthering Heights*, *The Foundationalist*. Volume I, Issue I. pp. 9-12.

Summary

Throughout E. Brontë's *Wuthering Heights*, a novel with a unique place in the history of international literature, specific passages, that refer to the childhood of the main hero were selected. Through them it is evident how the environment of young Heathcliff leads him to form a dysfunctional personality as an adult, whilst referring to the society of the Victorian Era in 19th century England, as presented by the author of *Wuthering Heights*.

Key Words

Literature, Sociology, Childhood, Education, Brontë sisters, Victorian Era.